

Despre Onoare în Republica Moldova

Inițiere în problemă

Motivul de a mă pronunța asupra acestei probleme, mi-a servit întâlnirea ce a avut loc în Sala Mare a Senatului ULIM cu „veșnicul” disident polonez Adam Michnik, care a avut loc imediat după evenimentele de la 7 aprilie a.c.

Despre Adam Michnik

La 14 ani, Adam Michnik figura deja ca exemplu negativ în dările de seamă ale Comitetului Central al Partidului Comunist din Polonia. L-ați vizionat la televizor sau în cadrul unor întruniri publice în Republica Moldova, dar probabil că o să fiți uimiți să aflați că acest bărbat seducător a fost întemnițat de trei ori, petrecând șase ani în pușcărie.

Prima dată la vârsta fragedă de șaisprezece ani. A doua oară, la vârsta când era student. A treia oară a fost trimis în închisoare, pentru doi ani și jumătate, în decembrie 1981, când în Polonia s-a instaurat legea marțială, adică dictatura militară.

În toți acești ani Adam Michnik, a jucat un rol determinant în structurarea mișcării **Solidaritatea**. De fapt, el este unul dintre fondatorii ideologici ai sindicatului muncitoresc din Polonia, despre care cunoașteți mai multe, inclusiv din imaginea drapelului însoțit de cuvântul „Solidarnosc”.

Căderea comunismului a început în mod decisiv prin polonezi, cărora le datorăm profunda noastră grațitudine, fie că este vorba de oamenii care au condus Solidaritatea, fie de pontiful etern papa, Ioan Paul al II-lea. Le datorăm respectul pentru spiritul de onoare, care nouă, celor din Republica Moldova, ar trebui să ne servească drept exemplu. Adam Michnik este autorul mai multor publicații cu referire la subiectul „onoare”. Am să numesc doar una, care m-a impresionat extraordinar. Aceasta se întitulează „Istoria Onoarei în Polonia”.

În respectiva operă autorul accentuează trei piloni esențiali care au stat la baza mișcării Solidaritatea, și anume: **1. refuzul de la violență; 2. refuzul de la răzbunare; 3. excluderea revizuirii istoriei neamului polonez**. În această ordine de idei, reieșind din conținutul lucrării, am evidențiat încă două elemente cheie în construcția mișcării Solidaritatea: **omenia și cumsecădenia**. Spun așa, deoarece Adam Michnik a fost întemnițat pe timpul lui Iaroslav Yaruzelski – unul din liderii mișcării comuniste poloneze de pe timpuri, cu care astăzi Domnia sa întreține relații de prietenie. Totodată, din opera dată reiese, că după căderea regimului vechi,

niciunul din conducătorii statului comunist polonez nu au emigrat, deoarece nu au fost motive stringente. Iar astăzi, aceștia sunt liberi și activează nestingherit, caracteristic unui stat democratic european contemporan. De aici, ne grăbim să menționăm - segmentul istoriei contemporane a Poloniei constituie un exemplu pentru toate țările din Europa, inclusiv și pentru Republica Moldova, cât și întreaga comunitate mondială.

Ideile „disidentului” Adam Michnik, m-au provocat atât de puternic, încât am contramandat temporar activitățile științifice planificate, concentrându-mi atenția asupra scrierii **Istoriei onoarei în Republica Moldova.**

În articolul pe care îl prezint, inițiez discuții de ordin general asupra unor aspecte sensibile, expuse în contextul onoarei politice și celei de stat național contemporan.

Ce se subînțelege prin onoare?

Onoarea a evoluat de la stat la stat, societate la societate, epocă la epocă, din generație în generație, de la om la om. Din aspect etimologic, cuvântul „onoare” pare să provină de la „onestitate” și nu doar în română. Această similitudine o întâlnim în franceză – “honneur”, engleză - “honour”, rusă – “честь”. Spre exemplu, în epoca comunității tribale, „pierderea onoarei” se echivala cu expulzarea din gintă și trib, iar în epoca romană clasică, sloganul „onoarea și puterea” reprezentau însuși esența imperiului și societății romane. În funcție de evoluția societății a avansat și fenomenul onoarei în relațiile sociale. În epoca medievală și modernă, duelurile pentru apărarea onoarei erau provocate între aristocrați, ofițeri sau tineri cuprinși de aura revoluționară.

Astăzi duelurile (într-o formă renovată) sunt rezervate artiștilor hip-hop, oamenilor politici și jurnaliștilor. În general, domeniul în care manipularea intangibilelor este mai pronunțată decât în altele.

În sec. al XXI-lea, onoarea presupune înzestrarea omului cu o serie de calități admirabile precum corectitudine, curaj, demnitate, cinste, vitejie, bunăvoință, respect, generozitate, noblețe sufletească, onestitate, glorie, loialitate, iubire față de oameni și familie, înțelepciune, altruism, simțul datoriei și responsabilității, grijă față de cei în etate, politețe, răbdare, virtuozitate, faimă, merite și realizări în sprijinul comunității naționale, regionale, europene și mondiale, și nu în ultimă instanță, modestie.

Concomitent, „onoarea” este și o normă de drept și are o tratare diferită în legislațiile statelor lumii, variind în funcție de cultura juridică a țării. Astfel, în Republica Moldova prin art. 16 al Codului Civil, se reglementează doar modul de repunere în drepturi (restabilirea onoarei pierdute și compensarea prejudiciului cauzat) în cazul în care alte persoane decât posesorul onoarei au răspândit informații care nu corespund realității și defăimează persoana. Deoarece onoarea nu are o expresie materială, nici lezarea acesteia nu poate fi apreciată material.

În viziunea noastră, onoarea constituie o normă de drept și un fenomen social de amploare, referindu-se atât la persoane fizice, cât și juridice și evoluează de la particular la general. **Onoarea poate fi o posesie a persoanei, posesie a profesiei, posesia unui segment social – familiei, posesie a societății naționale, regionale sau comunitare. Conținutul și calitatea Onoarei depind de nivelul educației, lumea interioară, particularitățile psihice, capacitatea persoanei și societății de a aprecia obiectiv trecutul și prezentul valorilor naționale și general umane.**

După părerea noastră, *onoarea este ca un diamant spiritual, strălucește atâta timp cât acesta este integru, și, respectiv, este apreciat diferit atunci când este știrbit.*

Onoarea în contextul procesului de europenizare

Strămoșii noștri europeni și de alte seminții au visat și chiar încercat să formeze o Europă Unică. Alții au încercat să includă această parte a lumii în formațiuni politice străine mentalității, spiritualității, onoarei și culturii noastre.

Merită o atenție și apreciere deosebită rolul și eforturile depuse în acest sens de Marele Napoleon Bonaparte. Acest geniu al Europei a încercat să creeze un stat unitar nou continental, reieșind din nivelul contemplării supreme a realității de la începutul sec. al XIX –lea. Dar nu a fost să fie așa.

Astăzi, noi cei din Republica Moldova, în egală măsură cu popoarele mai mari sau mai mici, inițiem, și cu siguranță, vom participa activ la construirea unui edificiu social, economic, politic și spiritual comun împreună cu ai noștri confrăți de pe Bătrânul Continent. De aceea, pentru a fi echidistanți și imparțiali, încercăm să expunem problema onoarei politice și sociale doar prin prisma procesului de europenizare.

Ce subînțelegem prin europenizare?

Prin europenizare, se subînțelege procesul de transformare a relațiilor sociale, economice, spirituale, culturale, politice și juridice naționale în spiritul valorilor europene. Adică, trecerea de la identitatea națională la unitatea multidimensională continental europeană. O eventuală aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană presupune o îmbrăcare inalienabilă a acestor calități. Reieșind din conținutul calității onoarei de-a lungul secolelor, vom încerca să expunem onoarea în Republica Moldova prin conceptul de europenizare, preluat cu pietate după modelul polonez și realizat de către Adam Michnik și colegii săi.

Onoarea în contextul procesului de globalizare

Ce se subînțelege prin globalizare?

Nu există o definiție a globalizării într-o formă universal acceptată, și probabil nici definitivă. Motivul rezidă în faptul că globalizarea subinclude o multitudine de procese complexe cu o dinamică variabilă atingând domenii diverse ale societății. Ea poate fi un fenomen, o ideologie, o strategie, sau toate împreună la un loc. Globalizarea este termenul modern folosit la descrierea schimbărilor în societăți și în economia mondială, care rezultă din comerțul internațional și schimburi culturale. Globalizarea favorizează creșterea comerțului și a investițiilor datorită căderii barierelor și interdependenței dintre state. În context economic, este des întâlnită referirea aproape exclusivă la efectele comerțului și în particular la liberalizarea comerțului sau la liberul schimb.

Actualmente, globalizarea presupune crearea unui spațiu mondial unic bazat pe patru piloni de bază: fluxuri de bunuri/servicii, persoane (migrația), capital și transfer tehnologic. Aceștia din urmă fiind asistați de alte structuri portante ale sistemului unic mondial: norme de drept, concepții politice, scheme sociale, sisteme educaționale și de ocrotire a sănătății. Cu alte cuvinte, *globalizarea nu este altceva decât conștientizarea lumii ca un fenomen complex integrat.*

O importanță excepțională în dezvoltarea Republicii Moldova o are ralierea activității cotidiene a tuturor instituțiilor statului la normele de drept internațional și rigorile Organizațiilor Națiunilor Unite, conținutul actelor la care țara noastră este semnatară, cât și respectarea cu strictețe a deciziilor organelor de monitorizare și funcționare a instituțiilor internaționale.

Republica Moldova participă prin diverse activități la fenomenul de globalizare, așa cum ar fi antrenarea oamenilor de afaceri în circuitul economic mondial, extinderea companiilor și firmelor prin export de capital și dezvoltarea infrastructurii țărilor puțin dezvoltate, fondarea unităților educaționale după modelul Procesului de la Bologna în statele din Africa, Asia și America Latină, participarea factorilor de decizie în materie de business financiar la bursele internaționale, cât și implicarea unităților militare naționale în misiuni de pacificare. Aceste activități constituie o **Onorare de excepție** pentru statul și poporul nostru. De aici rezultă, că autoritățile publice centrale urmează să conștientizeze importanța prezenței republicii noastre peste hotarele țării grație entuziasmului, iar uneori și riscului cu viața al multora dintre moldovenii implicați în acest proces. În majoritatea covârșitoare a situațiilor, reprezentanții corpului diplomatic al Republicii Moldova atât în țară, cât și peste hotare sunt, în mare parte, funcționari diletanți, care prin incompetența lor nu numai că nu contribuie la promovarea Republicii Moldova peste hotare și încadrarea ei în procesul de globalizare, dar au devenit frâne foarte serioase în acest proces.

Este dureros să constatăm, că mulți dintre factorii de decizie din aparatul de stat și alte instituții cu funcții de răspundere, pur și simplu, nu realizează cele patru mari fenomene în care este antrenată comunitatea mondială: 1. *problema demografică*; 2. *schimbarea climei*; 3. *plasarea în spațiu și în timp a statului și poporului*; 4. *crearea unui spațiu multidimensional global unic*.

Este o mare eroare, să se creadă că noi suntem inferiori japonezilor, coreenilor (Coreea de Sud), Israelului sau altor state și popoare, care aidoma Republicii Moldova nu dispun de surse energetice sau bogății subterane, dar au izbutit să depășească cu mult bugetele unor state cum ar fi, de exemplu, Rusia sau Brasilia. Este foarte important, ca autoritățile publice centrale din țara noastră, care ar trebui să exprime creația gândirii și spiritualității neamului, să fie capabile de a înlătura sindromul inferiorității sau să preia exemplul altora, încurajând societatea la activități cotidiene, întru salvagardarea și promovarea valorilor naționale, integrarea armonioasă a acestora în setul valorilor general umane. O astfel de abordare ar fi o mare onoare pentru societate, țară și comunitatea europeană spre care râvnim. În contextul dat constatăm, că în ultimul timp acest aspect al vieții cotidiene nu a fost remarcat de către responsabilii în domeniu. Plecarea în masă a cetățenilor noștri peste hotare în căutarea unui loc de muncă, abandonarea țării și familiilor în căutarea fericirii, constituie un atac camuflat sau tacit la onoarea persoanei, statului și poporului nostru. *Plecarea părinților și a copiilor de la casa părintească nu este doar o dezonorare, dar o rușine națională*.

Nu mai puțin important, îl constituie fenomenul implementării tehnologiilor noi avansate, rezultatelor cercetărilor științifice, care au ca scop plasarea țării și neamului în proiecte viabile din viitorul imediat și mai îndepărtat.

Anterior, am exemplificat cele spuse referindu-ne la Japonia, Coreea de Sud și Israel. Se creează impresia, că în Republica Moldova sunt ignorate ideile novatoare și de perspectivă, dar se pune accentul pe renovarea țării prin prisma mentalității sovietice a anilor 20-30 ai sec al XX-lea, fiind accelerată pregătirea specialiștilor prin segmentul inferior al sistemului educațional, și anume școlile vocaționale și de meserii. Este foarte importantă antrenarea societății și statului în ansamblu în programe regionale, europene și mondiale. Este o mare datorie pentru Republica Moldova și în același timp, *o mare onoare de a participa la procesul de remodelare și transformare a lumii într-un sistem integrat comun*.

Limba vorbită – expresia supremă a onoarei poporului și a statului

Una din cele mai mari realizări ale poporului nostru a fost obținerea Independenței Republicii Moldova și de rând cu aceasta, adoptarea pentru prima dată în istoria poporului nostru în calitate de limbă de stat – a limbii vorbite de populația majoritară. Ulterior, acestui

eveniment i-a fost atribuită a conotație la nivel de stat - ziua de 31 august fiind declarată sărbătoare națională „Limba Noastră”. Nu cunoaștem dacă în alte țări este sărbătorită la nivel național o zi similară dedicată limbii de stat. Este o zi extraordinară pentru neamul nostru, deoarece pe parcursul a mai multor secole fusesem lipsiți de acest drept. Către sfârșitul secolului al XX-lea, ne aflam nu doar pe calea dispariției totale din punct de vedere a identității naționale și de drept, dar și pe calea dispariției limbii strămoșești.

Art. 13 din Constituția R.M. adoptată la 29 iulie 1994 stipulează: *1. Limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească funcționând pe baza grafiei latine; 2. Statul recunoaște și protejează dreptul la păstrarea, dezvoltarea și funcționarea limbii ruse și altor limbi vorbite pe teritoriul țării; 3. Statul facilitează studierea limbilor de circulație internațională; 4. Modul de funcționare a limbilor pe teritoriul Republicii Moldova se stabilește prin lege organică.* Pentru acea perioadă, conținutul acestui articol din Constituția R.M., cât și Legea despre funcționarea limbilor pe teritoriul RM din 1989 au constituit o adevărată revoluție în mentalitatea societății și în formarea aparatului de funcționare a statului. Dar de atunci și până astăzi, s-a scurs suficient timp pentru a reveni cu modificări în conținutul acestui articol, deși înțelegem că este extrem de complicat.

Care este tabloul utilizării limbii de stat pe teritoriul Republicii Moldova? Deputații din Parlamentul Republicii Moldova depun jurământul de credință Patriei și respectare cu onoare a legislației naționale. Miniștrii, de asemenea, depun jurământul întru respectarea legislației, onorând drapelul țării conform protocolului stabilit. Dar, ce avem în realitate? Unii onorează legea și simbolurile statului, iar alții ba. Cum poate un parlamentar, ministru sau funcționar din Aparatul de stat să activeze și să slujească cu onoare statul, limbă căruia nu o posedă și nici nu cunoaște conținutul imnului de stat?

Este onorabil, chiar prestigios și europenește când reprezentanții altor etnii sunt admiși în calitate de funcționari cu rang înalt de stat. Dar trebuie să ajungem la nivelul sensibilizării de către reprezentanții altor etnii admiși în conducerea statului Republicii Moldova a necesității de a cunoaște limba de stat, cultura și obiceiurile noastre sacre. Întru realizarea acestui deziderat, suntem de părerea că totul depinde de condițiile create pentru respectarea legislației în vigoare, adică vorbitorul de altă limbă decât cea de stat, acceptat în Aparatul de stat sau Parlament, de rând cu alte condiții trebuie să corespundă cerințelor de cunoaștere a limbii de stat, cât și necesitatea indispensabilă a funcționarului de a avea dorința de studiere a limbii poporului majoritar. Nici într-un caz, nu poate fi admis voluntarismul sau voința celor de la putere. În capul mesei trebuie să fie doar legea, bunăvoința, omenia și cumsecădenia. Drept exemplu elocvent în acest sens ne servește decizia Legislativului din Slovacia adoptată recent cu privire la

funcționarea limbii de stat în instituțiile publice și posedarea ireproșabilă de către funcționarii publici a limbii slovace.

Creдем că în acest sens, merită să fie preluat și exemplul ULIM-lui. În conducerea acestei instituții și subdiviziunile ei activează nu doar vorbitori de alte limbi, dar și profesori de etnie rusă, germană, franceză, italiană etc.

Toate ședințele Senatului ULIM și altor subdiviziuni sunt desfășurate în limba de stat și alte limbi de comunicare internațională. Însă toate deciziile, procesele verbale, acte contabile etc. sunt întocmite în strictă conformitate cu prevederile legislației. Mai mult ca atât, studenții și profesorii din diverse centre universitare prestigioase de peste hotare care vin la ULIM în baza acordurilor de colaborare și mobilității academice, în numai șase luni de zile, deja vorbesc în limba de stat, deși acest fapt nu este prevăzut în acordurile respective. De menționat, majoritatea studenților și profesorilor străini se străduiesc chiar la primele întâlniri publice să vorbească deja câteva fraze în limba română în semn de respect față de poporul băștinaș majoritar.

ULIM, de totdeauna, a fost și este o forjerie de realizări notorii. Astfel, au fost create condiții egale pentru toți studenții, indiferent de etnie, confesiune sau rasă. Pentru toți în egală măsură ULIM este casa lor, inclusiv pentru cei din Transnistria, cât și pentru cei de peste hotare. Este interesant, că majoritatea covârșitoare a studenților din grupele academice cu predare în limba rusă solicită predarea disciplinelor de generalizare în limba română. De remarcat, o parte dintre aceștia din proprie dorință se transferă în ultimii ani de studii în grupe academice cu predare în limbă română, ulterior susținând examenele de licență în limba de stat. Aceeași doleanță o remarcăm și la studenții străini vorbitori de limbă engleză, franceză etc. Bineînțeles, față de aceștia se promovează nu doar o simplă politică tolerantă, ci o atitudine și un respect deosebit. Când un vorbitor de altă limbă se pronunță la ședințele de lucru ordinare în limba română, totdeauna este salutat și apreciat cu aplauze. Desigur, o atare situație devine stimulatorie și mobilizează vorbitorul de altă limbă. Pentru noi este onorabil că acesta vorbește în limba noastră, iar pentru el este onorabil respectul și aprecierea țării și instituției gazdă.

Cu mare regret în suflet constatăm, că autoritățile publice până la ora actuală, fie că nu au înțeles sau fie că nu au fost capabile de a înțelege valoarea mesajul țării noastre prin limba vorbită de tinerii veniți la studii de peste hotare și plasarea ulterioară a acestora în câmpul muncii pe diferite meridiane. Mulți dintre funcționarii publici de primul rang, posedă slab limba de stat, ba mai mult ca atât, nici nu depun eforturi în acest sens. Situația deplorabilă a limbii române se atestă nu doar în sectorul public, dar și în cel privat. Peste 80% din patronii întreprinderilor și companiilor private sunt vorbitori de alte limbi, decât cea de stat. În condițiile când autoritățile publice nu respectă legislația în vigoare cu referire la statutul limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, agenții economici privați nu numai că nu depun eforturi pentru a cunoaște

limba de stat, dar ignoră, astfel onoarea poporului băștinaș majoritar. O atare situație nu o întâlnim nici într-un stat din Europa. Dacă se dorește în Europa, atunci toate etniile din Republica Moldova, care formează populația țării, trebuie să depună eforturi întru supremația legii, cinstei și onoarei poporului pe care îl reprezintă.

Analizând evoluția istoriei limbilor vorbite pe teritoriul Eurasiei, am observat că niciodată stăpânii sau cuceritorii nu au preferat să vorbească limba sclavilor sau supușilor acestora. De totdeauna aceștia au ignorat limba vorbită a supușilor. Ceea ce se întâmplă în Republica Moldova nu este altceva decât o reminiscență a mentalității de altă dată, a unei politici șovine promovate de Imperiul rus și preluată de imperiul sovietic în raport cu atitudinea față de politica limbilor popoarelor conlocuitoare. În acest sens, ar fi o mare eroare să se creadă că învinuim vorbitorii de alte limbi pentru cele întâmplare în țara noastră. Am fost și suntem de părerea, că toată vina o poartă cei care au fost și sunt responsabili de armonia relațiilor interlingvistice din țara noastră.

De aici apare întrebarea mult frământătoare, în ce limbă se vorbește în Republica Moldova? Conținutul art.13 din Constituția Republicii Moldova este cunoscut. **Primul exemplu.** Dacă le-ai zice majorității băștinașilor dintre Nistru și Bug că ei vorbesc în limba română și nu în limba moldovenească, situația ar deveni tensionată. **Al doilea exemplu.** Dacă le-ai spune descendenților celor plecați în emigrație de pe timpurile lui Dmitri Cantemir, celor care au populat Caucazul de Nord și regiunea Arhanghelsk din Nordul Rusiei cu sate de moldoveni, sau celor plecați la deștelenirea pământurilor chemați de Nichita Hrușiov și Leonid Brejnev la construirea magistralei Baical-Amur, că ei vorbesc limba română și nu moldovenească, probabil că ar califica aceasta ca o ofensă. Puțin diferită este situația moldovenilor din regiunea Odesa. De ce ne imaginăm acest tablou pesimist? Spunem așa, deoarece după datele de care dispunem, consângenii noștri au rămas să fie dominați de calitățile onoarei, mentalității, culturii lingvistice și demnității spirituale medievale.

Al treilea exemplu. Dacă ai afirma intelectualului din Republica Moldova, cum că acesta conform constituției Republicii Moldova vorbește limba moldovenească și nu limba română, acesta te-ar putea califica drept un sclav al politicii de stat și nicidecum a celei științifice. Dacă ai afirma elevului sau studentului din instituțiile de învățământ din Republica Moldova că vorbește în limba moldovenească și nu în limba română, atunci urmările ar putea fi imprevizibile. Dacă i-ai spune celor din regiunea Cernăuți că ei vorbesc în limba moldovenească și nu română, probabil că ai putea fi „scuipat”, deoarece aceștia și pe timpul Uniunii Sovietice au fost înscrși în pașaport ca români și vorbitori de limbă română. Iar satele din Bucovina care sunt înjumătățite de hotarul de stat, conform logicii unor oameni politici de la Chișinău, cei din

jumătate de sat care se află pe teritoriul Republicii Moldova vorbesc în limba moldovenească iar cei rămași dincolo de hotar vorbesc în limba română.

Al patrulea exemplu. Cei plecați la muncă în țările din Europa, în mare parte specialiști cu studii superioare cunosc o altă realitate lingvistică decât cea promovată de unii politicieni de la Chișinău.

Care este ieșirea din impasul lingvistic? Suntem de părerea că în situația năzuințelor și speranțelor sporite de aderare la Uniunea Europeană, trebuie să gândim și să activăm europenește. Adică, să respectăm legislația în vigoare. De aceea, conținutul art. 13 din Constituția Republicii Moldova care exprima cultura lingvistică și onoarea politică din Republica Moldova la nivelul lunii august 1994 urmează a fi modificat.

Tendențe lingvistice noi.

Dacă este să analizăm evoluția limbii de stat pe teritoriul Republicii Moldova, reieșind din statutul acesteea la nivelul cunoașterii și utilizării de către conducerea țării și funcționarii apartului public, putem constata printr-o singură teză – limba oficială a Republicii Moldova este supusă unui proces de *transnistrizare*. Acest fenomen este dezvoltat de mijloacele mass-media controlate de către autoritățile publice. Cu mare regret constatăm că multe unități educaționale din Republica Moldova s-au lăsat purtați de nivelul cunoașterii limbii oficiale de către demnitarii de stat.

În acest context, Senatul ULIM prin ședința din 3 septembrie curent a adoptat o hotărâre prin care cadrele didactice, începând de la rector, să fie supuse unor teste de cunoaștere a limbii literare române. În același timp, s-a decis, ca până la sfârșitul anului, cadrele didactice cu probleme la capitolul limbii literare să urmeze în mod obligatoriu un curs special de cultivare a limbii române. Tot odată, sunt luate măsuri privind demararea unor cicluri de lecții practice pentru studenți, în același scop de cultivare a limbii literare.

De remarcat, faptul că procese similare au avut loc și în alte țări. De exemplu, președintele Franței Jacques Chirac, odată cu numirea sa în funcție a emis un act special prin care obliga toți funcționarii publicii să fie supuși testului de cunoaștere a limbii literare franceze. Nota maximă la acest test era de 20 puncte, dintre care Jacques Chirac a obținut numai 13, fapt ce l-a făcut să urmeze un curs suplimentar de limbă franceză. Onoarea Domniei sale nu a suferit, ci dimpotrivă a crescut. Iată de ce invităm oamenii politici din Republica Moldova de toate nivelurile să urmeze acest exemplu notoriu.

Din istoria limbii române.

Limba română este o limbă contemporană, relativ tânără. Rădăcinile acestei limbi sunt foarte vechi, trăgându-și obârșia de la grupul de limbi indo-europene. De la rădăcinile de bază au apărut mai multe ramificații. Pe parcursul evoluției, limba română a fost cunoscută prin diferite dialecte și a culminat în sec al XIX -lea cu varianta contemporană. Graiul moldovenesc este unul din cele 3 dialecte principale în baza cărora s-a format limba română modernă, iar susținerea existenței limbii moldovenești este nu altceva decât un vestigiu al mentalității și culturii spirituale medievale.

Nu este nimic grav, atunci când se încearcă a afirma că limba de stat a Republicii Moldova este limba care poartă numele țării. Însă, dacă ar fi să fie așa, atunci SUA ar trebui să vorbească în limba americană și nu engleză, australienii să vorbească în limba australiană și nu engleză, austriecii în limba austriacă și nu germană, belgienii în limba belgiană și nu în limba franceză și flamandă, elvețienii în limba elvețiană și nu în italiană, franceză și germană, brazilienii în limba braziliană și nu portugheză, ca de alt fel, și multitudinea de state din America Latină care poartă numele statului respectiv, și nu în limba spaniolă sau portugheză, la fel și în cazul țărilor arabe din Africa de Nord și Orientul Apropiat care vorbesc în limba arabă, etc. Prin urmare, nu este o noutate că poate exista o singură limbă, dar care servește spațiul lingvistic oficial al mai multor state.

Historia est magistra vitae.

Este cunoscută realitatea: istoria, limba și neamul sunt trei piloni de bază inseparabili. În istoria contemporană a Europei și lumii sunt multiple exemple când popoare ce fac parte din una și aceeași civilizație, locuiesc în subiecte de drept internațional diferit – state independente. Exemplu în acest sens, reprezintă spațiul civilizației slavilor occidentali și slavilor din Sudul Europei. Republica Moldova și România cât și unele teritorii din Ucraina și țările balcanice constituie un alt exemplu elocvent de conlocuire, coexistență și relații consângene în spații teritoriale separate.

Dacă este să analizăm prin spiritul fondatorilor Consiliului Europei (francezul Léon Blum, englezul Winston Churchill, italianul De Gasperi și belgianul Spaak) hotarul dintre Republica Moldova și România ar urma să fie doar un simbol. Cu regret, aceasta, deocamdată, nu se permite din partea Bruxellesului și nu s-a dorit de către autoritățile de la Chișinău, sperînd opinia publică de la noi despre o eventuală unire cu România și transformarea Basarabiei într-o provincie. Dar aceasta este o problemă separată.

Dacă este să elucidăm istoria poporului și pământului nostru în contextul procesului de europeanizare și globalizare, apoi trebuie să ne decidem de multiple postulate, teze, idei și interpretări depășite.

În primul rând, curricula la disciplina istorie predată în școlile de cultură generală și licee, cât și universități trebuie modificate în strictă conformitate cu prevederile Procesului de la Bologna. Constatăm, de exemplu, predarea limbii latine în unitățile educaționale preuniversitare din Germania, pe când în Republica Moldova, curricula respectivă este trunchiată. La mai multe unități educaționale, lipsesc în programele de studii limba latină, limba greacă și neogreacă, limba slavă veche, paleografia, araba și alte componente de bază strict necesare pentru studierea de către urmași o originilor noastre istorice. O atare situație va lipsi urmașii noștri de posibilitatea de a sorbi din izvoarele istoriei noastre, iar în consecință, deși europenizați, vom deveni mai săraci din punct de vedere spiritual decât consăngenii noștri de pe Bătrânul Continent. Onoarea istoriei noastre care continue să fie păstrată în multiple arhive și biblioteci nu va fi posibil de studiat fără cunoașterea limbilor vechi.

În al doilea rând, o reminiscență a culturii și gândirii istorice sovietice continuă să domine mentalitatea istoricilor din Republica Moldova prin faptul, că tratează istoria noastră doar ca istoria unor consumatori de valori. În realitate, strămoșii noștri au impulsionat foarte puternic popoarele și țările vecine, inclusiv pe cuceritori. Însă pentru a demonstra acest fapt, avem nevoie de cunoștințe profunde în materie de cunoaștere a izvoarelor istorice, limbilor vechi de circulație internațională, cât și punerea în valoare a calităților onorifice și de excepție a strămoșilor noștri în egală măsură cu popoarele mari care au dominat în Europa și lume.

În al treilea rând, promovarea nedeclarată a „politicii ușilor închise” a Republicii Moldova în contextul istoric european și mondial denaturează și devalorizează adevărul istoric, cinstea și onoarea poporului nostru în acest spațiu. Mai mulți din descendenții neamului nostru, au ajuns să cârmuiască provincii și state din Asia și Nordul Africii, au impulsionat viața Europei Occidentale și celei Orientale. Dar despre aceasta, practic că nu a fost scris nimic, deoarece „posibilitățile financiare” întru asigurarea deplasărilor științifice și efectuarea studiilor de pe teren și arhivă au fost limitate.

În al patrulea rând, s-au purtat discuții multiple dar ineficiente la subiectul **Istoriei românilor** și **Istoriei integrate**. Discuțiile au fost interminabile și profund părtinitoare. În consecință, tinerii care s-au născut în statul independent Republica Moldova, au fost dezorientați și pregătiți la această disciplină școlară după manuale sofisticate, scrise potrivit anumitor convingeri politice lipsiți de capacitatea de analiză independentă și obiectivă a istoriei. Dacă s-ar fi dat ascultării viziunilor și altor părți, s-ar fi găsit spațiu în curricula respectivă atât pentru **Istoria românilor** ca parte componentă la **Istoria Republicii Moldova**, cât și **Istoria integrată** atât de necesară pentru formarea convingerilor la generația tânără, care ulterior ne va prezenta țara. Cu regret menționăm, dacă la Istoria românilor la alcătuirea manualului, izvoarele și literatura, cât și realitatea istorică este limpede, apoi **Istoria integrată** în contextul conceput nu

suportă nicio critică. **Istoria integrată** este strict necesară de a fi inclusă în curricula școlară, dar pentru scrierea ei este nevoie de autori foarte competenți și buni cunoscători ai izvoarelor **Istoriei Europei, Istoriei Asiei și Africii**, proceselor de transformări radicale în istoria mondială la care au fost parte strămoșii noștri.

Tot în acest context, se cere și **Istoria Republicii Moldova** scrisă imparțial, însoțită de toate paginile negre, expresie a timpurilor tragice prin care a trecut neamul nostru.

În al cincilea rând. Istoria românilor, Istoria Republicii Moldova și Istoria integrată necesită o elaborare strictă prin viziunea procesului de europenizare, astfel fiind înlăturate toate elementele de tratare doctrinală a istoriei. În acest sens, urmează a lua ca bază metodologică de tratare a istoriei operele savanților francezi și germani din perioada postbelică, cât și a savanților din Polonia din perioada de venire la guvernare a mișcării Solidaritatea. Nu pot fi trecute cu vederea nici manualele și operele colegilor din România de la 1989 încoace.

În al șaselea rând. În ultimul timp se desfășoară multiple activități dedicate jubileului a 650 ani de la fondarea statului moldovenesc. Este salutar și apreciazabil acest fapt. Și iarăși dacă ar fi să ne gândim europenește ar fi onorabil să fie consemnat acest eveniment împreună cu consăngenii noștri de peste hotare, în special, România, Ucraina, Rusia, Bulgaria, Serbia, Croația, Muntenegru, Bosnia și Herțegovina, Macedonia și Grecia, cât și implicarea factorilor de decizie, în special celor din România și Ucraina, țări contemporane în care au fost extinse teritoriile medievale ale statului moldovenesc. Aceasta ar fi corect și ar reflecta tendința obiectivă și reală a autorităților de la Chișinău spre integrare europeană și disponibilitatea acestora de a materializa prin acțiuni concrete idealurile Consiliului Europei și dorința de participare activă și obiectivă de scriere a **Istoriei Europei Unite**.

În al șaptelea rând. Refuzul de la expunerea istoriei prin prisma teoriei luptei de clasă sau programelor partidelor politice. Tratarea conținutului materialului didactic din istoria elucidată în manualele de istorie preuniversitară, cât și cele academice trebuie realizată obiectiv, echidistant și științific corect.

În al optulea rând. Conceptul Consiliului Europei de formare a **Europei Unite** urmează a fi trecut ca un fir roșu prin curricula disciplinei istoriei la nivelul preuniversitar și universitar. Aceasta presupune refuzul de la revizuirea istoriei contemporane și tratarea acesteia prin prisma Cartei Organizației Națiunilor Unite, Constituțiilor Statelor Europene și respectului față de toate civilizațiile, popoarele și etniile lumii.

În al nouălea rând. Este inadmisibil tratarea istoriei prin prisma invențiilor, voluntarismului sau școlilor științifice. Dacă dorim o aderare accelerată la Uniunea Europeană, considerăm, că de rând cu alte aspecte ale vieții social-politice și de alt gen să fie tratată obiectiv istoria poporului nostru, inclusiv de către legiuitori. Astfel, de rând cu multe alte articole din

Constituția R.M., merită a fi expusă obiectiv și ideea statalității moldovenești în contextul istoric și etnic. Prin urmare, lipsa calității de subiect de drept internațional pentru Republica Moldova până la 1991, presupune consfințirea componentei parlamentului actual, convocat ca parlament de legislatură a VII –ea și nu a XVIII –ea, deoarece statul Republica Moldova n-a existat ca stat suveran. Exemple de felul acesta avem multiple. În acest mod, s-ar respecta onoarea și demnitatea neamului nostru.

În al zecelea rând. Facem apel către oameni politici de a refuza la tentativa de divizare a societății în două tabere: ai noștri și ai lor, în patrioți și dușmani ai poporului. Toți suntem copiii acestui pământ și acestei țări, indiferent de etnie, confesiune sau convingeri politice. Faptul că, cetățeanul Republicii Moldova respectă și onorează simbolurile altui stat, cultura, tradițiile și spiritualitatea din țările vecine, nicidecum nu poate fi tratat ca dușmanul țării noastre. În situația în care, cetățeanul Republicii Moldova de etnie slavă (rusă, ucraineană, bulgară, etc) sau de etnie orientală, manifestă o simpatie profundă față de statul Rusia, Ucraina, Bulgaria sau Turcia, băștinașii nu-i acuză, ci din potrivă îi respectă și onorează, altminteri nu ar fi fost omenește. De ce atunci, când băștinașii manifestă tendințe de unitate spirituală și culturală cu cei din România, anumite cercuri îi califică pe aceștia ca naționaliști. Aceasta nu este decât o remeniscență pronunțată a ideologiei sovietice, demult depășită de timp. ***Dorim noi sau nu, cultura și mentalitatea europeană cere să fie respectați toți în egală măsură.***

În al unsprezecelea rând. Patriotismul, dragostea față de acest popor și țară nu poate fi artificializat, după cum nu poate fi „privatizat” în baza conceptului unui partid de guvernământ sau voinței politice. Pentru fiecare american este o mare onoare și cinste de a arboră drapelul SUA în fața casei sale. Acest fapt, a devenit o tradiție națională și o mândrie pentru apartenența la acest stat. Cultura aceasta este remarcată și în alte state, ca de exemplu Turcia și România – îndeosebi Ardealul. În Republica Moldova, arborarea drapelului statului sau utilizarea simbolurilor țării noastre sunt reglementate prin legea din 1992. Prin urmare, dragostea și patriotismul în Republica Moldova sunt condiționate și reglementate prin prisma mentalității perioadei de formare a Aparatului de stat. Și acest aspect urmează a fi raliat la dreptul persoanei de a-și onora patria și poporul.

În al doisprezecelea rând adevărații patrioți sunt cei care nu doar consumă valori, dar cei care generează, creează, făuresc și sunt capabili să-și sacrifice viața pentru acest colț de Europă. Trebuie apreciați cei care muncesc asiduu în interesele statului nu doar ca funcționari de stat, ci ca ocrotitori ai valorilor naționale, promotori ai intereselor statului pe mapamond.

Concluzii.

1. În Republica Moldova onoarea există atât la nivelul persoanei, cât și societății, însă cultura respectului onoarei se situează la o etapă incipientă în comparație cu societățile occidentale. Pentru atingerea nivelului de cultivare a onoarei în societatea noastră, trebuie de fructificat eforturile începând de la casa părintească, apoi grădiniță, gimnaziu, liceu, universitate, societate și instituțiile statului luate în ansamblu.

2. După 1991, s-au creat toate condițiile întru plasarea onoarei, conștiinței și identității naționale în cadrul unității multidimensionale europene, proces frânat în ultimii ani.

3. Antrenarea Republicii Moldova în fenomene mondiale presupune plasarea onoarei naționale de la treapta continentală la nivel global și impulsivarea acesteia cu structuri fundamentale ale sistemului unic mondial: norme de drept, concepții politice, scheme sociale, sisteme educaționale și de ocrotire a sănătății.

4. Limba noastră a fost și rămâne unul din pilonii de bază a conștiinței și spiritualității naționale românești, unul din pilonii portanți ai onoarei neamului nostru. Pentru a plasa onoarea națională la nivelul simbolurilor statului, este necesar de a impune adoptarea de către Legislativ sau Executiv a unui document, prin care ar obliga funcționarii publici să cunoască limba literară oficială a statului Republica Moldova.

5. Întru evitarea tratării părtinitoare a istoriei și apărării onoarei strămoșilor și neamului, ar fi corect să refuzăm la majoritatea studiilor istorice de până acum și să elucidăm istoria neamului nostru prin prisma adevărului, ideii de toleranță față de trecut, refuzului de la violență și revanșismului în istorie, după cum au propus fondatorii Europei Unite și au modelat istoria poporului lor francezii, polonezii, americanii și alte națiuni ale lumii.

Andrei GALBEN

Academician

Rector ULIM

Cetățean al Europei Unite